

posebna stroka in odlika. Čudovit je Dominko, tip predvojnega »kulaka«, utelešenje stare svetoš Stefanske konservativnosti; tega vaškega bogataša, ki »ždi na razvalinah dveh domov«, je Kranjec že ob njegovem vstopu na sceno (str. 192) izoblikoval z nekaj krepkimi, kratkimi potezami, s tisto mojstrsko lakoničnostjo, ki ni sicer nič kaj lastna njegovim karakterizacijam.

Krivično bi bilo slednjič zamolčati dejstvo, da napake te knjige močno zbledijo pred nekaterimi odlomki, med katerimi se jih nekaj uvršča med najboljše rezultate Kranjčevega pisateljskega dela. Take so uvodne strani, tak je začetek drugega dela, opis Agatinega in Rajevega izleta v gorice, prav posebno pa poglavje o števekovi otroški revoluciji zoper domačo tiranijo in o njegovem begu v svobodo — kakovostni višek romana, epizoda, ki spada med najbolj uspele strani našega povojnega pripovedništva. A ravno spričo te kvalitetne neenakosti, te nehomogenosti spisa pridobiva vprašanje Kranjčeve nezadostne umetniške prizadevnosti tem bolj na svoji upravičenosti.

Ivo Brnčič

Slodnjakov roman »Neiztrohnjeno srce«¹ je iracionalna rešitev vélike uganke Prešernovega duševnega življenja. Priznati moram, da se mučno bere. Če je Prešeren v resnici doživljal, kar nam prikazuje Slodnjak, potem je delo slabo napisano, roman zmes rokokojskega patosa, mistike, naturalizma, simbolizma in vrag vedi še česa. Če pa je sedanji Prešeren, in kar je novega na njem, le Slodnjakova fantazijska tvorba, potem je tako mrcvarenje pesnikove duševne drame nezrela ekshumacija človeka in pesnika. Ta če ne izpusti bralca od začetka do konca iz kreppljev. Ambicija je bila velika, sposobnost majhna. Res, škoda, da si slovstveni zgodovinar na tak način kvaril ugled. Prvi dvomi nad Slodnjakovo zmožnostjo človeka in njegovo ustvarjanje resnicoljubno in pravilno oceniti, so se mi porodili ob nekaterih njegovih spisih o Prijatelju. Že takrat je bolehal za sumljivim — kako bi ga imenoval — slovenskim banketnim patosom. Sedaj se je pred mistično prikaznijo berača — boga slovenske zemlje — utrujen zgrudil. Samo majhen primer popolne pisateljske nestvarnosti in »literarnega zanesenjaštva«. Slodnjak piše: »Prsteno brezizrazen je postal njegov (Prešernov) obraz, kakor bi ga bil zamenjal z obrazom zapitega gorenjskega kmeta in voznika. Tudi v jedi, pijači, noši in v življenjskem načinu je postal popolen kmet, za katerega so vse te reči zgolj zunanega pomena brez zveze z notranjo življenjsko zavestjo.« Prešeren bi mu milo pripomnil: »Kje, prašate, meglè Ljubljánske vír je...« — Kljub vsemu pa je Prešernovo ime danes tako vabljivo in živo v našem narodu, da noben založnik, ki bi zalagal fantazijske variante o Prešernu, ne bo živel, vmrl brez dnárja. — Juš Kozak

Odgovor o ocenah in založnikih. Naročnik piše in izraža začudenje, zakaj »Lj. zvon« več ne prinaša ocen o važnih in aktualnih slovenskih knjigah. Domneva, da bo — naj si bodo vzroki kakršni koli — krivda zadela »Lj. zvon« in urednika, ko bodo ljudje čez leta brskali za odmevi sedanjih literarnih pojavov v sodobni kritiki. Naročnik ima deloma prav, deloma ne, potrebuje pa javnega odgovora, da bi se nekatere zadeve pojasnile.

Kakor se je življenje izpremenilo, tako bi se morala izpremeniti tudi kritika oziroma način poročanja o knjigah. Kdor opazuje naše revije, bo priznal, da so se zadnje čase vse trudile, književna poročila prilagoditi sodobnemu sprejemanju in potrebam bralcev. Književna poročila bi morala v postoterenem tempu sodobnega življenja biti živahna, stvarna, zrasti iz življenja in

¹ Refleksija ob knjigi, ki je nismo prejeli v oceno.

zanimati — bodisi po obliki kakor po vsebini. Saj je tako tudi vedno bilo, kadar so pisali poročila ljudje s širokim obzorjem, temperamentom in znanjem. Poročila o knjigah niso le suhoparne napovedi vsebine, moralistika in dociranje, profesorske ocene itd., vselej se morajo v njih odražati ritem in nazor, temperament in tesna povezanost s časom, v katerem dela nastajajo, kakor tudi subtilni smisel za kvaliteto. V pravih ocenah se nikoli ne zataji osebnostni in življenjski boj. Skratka, ocenjevalec ali poročevalec mora imeti živ odnos do življenja in do literarnega ustvarjanja. Če bi si odkrito priznali, izpričujejo rubrike književnih ocen v naših revijah kaj malo temperamenta in živega utripanja. Nekam mlačno in prisiljeno se vrši poročanje. Vzroki so razumljivi. Za poročanje je potrebna neka izgrajenost estetskih in življenjskih nazorov, široki razgledi in predvsem veselje do dela. Mlajši sodelavniki, v katere roke je poročanje po večini prešlo, ne kažejo posebnega veselja. Ne mislim na izjeme, ki rešujejo danes revije. Ovira jih cenzura, utruja jih zastojarsko delo — kar je zares spričo potrebnega napora danes poročanje, in ki ga nekatere revije tudi ne plačujejo —, duše jih domača tesnoba, borba za lastno izobrazbo in ogledi za boljšim zaslužkom, odvrtačajo se od poročanja deloma zaradi nezanimivosti produkcije, deloma zaradi prevladujoče politično ideološke usmerjenosti. Slovstveni zgodovinarji, slavisti, ki so prej povečini v revijah posvečali zanimanje knjižnim stvaritvam, poskušajo danes drugače poglobiti prosvetno in znanstveno produkcijo. V dveh, treh letih je vidno opešalo zanimanje za knjižna poročila med pišočim in čitajočim občinstvom. Že v eni prejšnjih številkih sem izrazil misel, da bi se marsikaj glede kritike in ocen izpremenilo, če bi se zopet pojavila osebnost, ki bi ji bila knjižna produkcija in literarno dogajanje centralno zanimanje in bi ob njih doživljala ustvarjalno veselje. Taka osebnost bi se drznila prelomiti s tradicijo dosedanjega načina poročanja, dala bi mu zopet novo obliko in bi ga pretvorila v žarišče literarnega dogajanja. Potem bi literarni kritik diktiral uredniku svoj način, danes si mora urednik prizadevati, da bi s posebnim načinom poročanja vzbudil zanimanje za pregled knjižne produkcije. Urednik mora odkrito priznati, da mu marsikdaj primanjkuje ljudi, kajti revija — bodisi literarna — bi morala prav s knjižnimi poročili osvetliti in povezati vse dogajanje narodnega življenja, v njih naj bi se zrcalili boji in struje, rast iz tradicije in težnje sedanjosti, socialni in politični pogoji, kakor duhovni vplivi, ki posegajo v narodno snovanje in v ustvarjanje, nazorske perspektive in estetski razgledi, skratka morala bi biti ogledalo vsega življenja in pobuda zanj.

Priznajmo možato, krivda za pomanjkanje živih poročil zadeva v prvi vrsti urednika in šele potem sodelavnike. Urednik čuti pomanjkanje ljudi, a jih ne more pridobiti in jim vzbuditi veselja. Mnogostranska zaposlenost mu pušča premalo časa za poglobljanje. V našem vzdušju se vsak urednik — ker ne more, tudi če bi hotel, biti poklicni urednik — kmalu preživi, se utruji, ne čuti pa potrebe, preložiti delo v sposobnejše roke.

Organizacija knjižne rubrike je težka, še posebno spričo velike diferenciacije in pestrosti našega revialnega tiska. Težave so zelo različne. Iščeš ocenjevalca in ponudiš knjigo. — Ne sprejemem, ne maram zamere. — Me ne zanima, pišem disertacijo. — Imam toliko posla, ne pridem do tega. Itd. itd. — Včasih se kdo sam ponudi, a ocene urednik nikoli ne vidi. — Drugemu, ki je vesten in podjeten, zagrene literarni nergači delo. — Nekateri pravilno očitajo: zakaj mi niste knjige poslali, prav rad bi jo vam bil ocenil.

Kaj bi tarnali, krivi smo vsi, urednik in sodelavniki. Priznanje nič ne škodi, čeprav za vse očitke nismo odgovorni. Precejšnjo krivdo nosijo danes tudi založniki.

Dočim so pred leti založniki čutili potrebo, da so se knjige v revijah ocenjevale, dasi jim te ocene niso vselej merkantilno koristile, so se danes razmere močno izpremenile. Malo je danes založnikov, ki bi svoje edicije sploh še pošiljali v oceno. Vzroki so zelo raznovrstni. Krog založnikov se je v zadnjih letih močno razširil, izdajanje se je za naše prilike neverjetno pomnožilo. Med senzacijskim in merkantilnim blagom izhajajo dragocene knjige. Agilnejšega založništva Slovenci nismo še nikoli imeli tako glede zunanje oblike kakor vsebinske pestrosti. Stari založniki so ostali verni tradicijam in pošiljajo knjige v oceno. Novejši so se tradiciji izneverili in se ravnaajo le še po prijateljskih in merkantilnih vidikih. Nekateri med njimi si laste boljšo sodbo kakor jo pripisujejo sodobnim recenzentom, katere prezirajo. Drugi bi se radi izognili vsaki kritiki in pazijo le na to, da bi bila knjiga aktualna in bi na subskribcijski ali akviziterski način čim več zaslužili. Založniki se povečini zanimajo le še za reklamo, ocene, ki naj bi knjigi vsaj poskusile določiti vrednote, se jim zde nepotrebne. Pogosto čuješ zadnje čase: čim dražja je knjiga, boljše se prodaja. V našem razcvitajočem se kapitalističnem sistemu so ti nazori zelo razumljivi. Zato je malemu človeku, posebno še delovnim slojem in študentu boljša knjiga zaprta.

Kam vodi naša založniška politika, kako so posamezne revije s tem ali onim založnikom povezane, nas zaenkrat ne zanima, želeli bi le z nekaterimi ugotovitvami razbremeniti »Lj. zvon« očitkov, da ne poroča o važnih in aktualnih knjigah. »Lj. zvonu« ne pošiljajo knjig v oceno *Modra ptica*, *Hram in Naša založba*. Ne gre za prevode, o katerih je bilo poročanje — priznamo — pomanjkljivo. Kulturno revijo zanimajo predvsem izvirne slovenske knjige, ki predstavljajo slovensko kulturno in narodno rast. Morebitni izgovori, da »Lj. zvon« o poslanih knjigah ni prinašal ocene, ne drže. »Naša založba« je izročila n. pr. reviji eno samo knjigo v oceno in sicer Miška Kranjca »Prostor za soncu«, ki je bil ocenjen takoj v prihodnji številki. Za drugo knjigo je uredništvo pri tej založbi ponovno, a zaman pritiskalo.

Zakaj imenovane založbe »Ljubljanski zvon« stalno ignorirajo, razen če avtor sam ali recenzent po prijateljskih zvezah ne priskrbi knjige, ne bomo raziskovali, dasi so zakulisne zadeve v malomeščanskem vzdušju sicer mikavne, a vendar dolgočasne. »Ljubljanski zvon« ni in ne bo gojil literarne klikarije in je tudi sedaj nima namena ustvarjati. Zanimivo je, da je celo *Akademška založba*, o katere edicijah je »Lj. zvon« doslej redno ali vsaj med drugimi revijami najvestneje poročal, ustavila zadnje čase izročanje knjig v oceno, dočim je v drugih revijah še posebej opozarjala občinstvo na svojo založbo.

S temi vrsticami, ki niso lamentacija, temveč le opravičilo vesti in odgovornosti, so osvetljene razmere in odgovor podan. Urednik.

Še nekaj besed o operni krizi — Marijan Lipovšek. Na moj članek o operni krizi je g. Fr. G. odgovoril v »Slovenskem Narodu« z dolgim spisom, iz katerega morem razbrati tri glavne točke: zagovor članstva, napad na operno vodstvo in zagovor Fr. G.-jevega kritičnega dela.

K prvemu: zaman mi g. Fr. G. zamerja, da pozivam k dvigu zavesti umetniškega poslanstva in moralne kvalitete članstva. Kajti takoj, ko ugotovi, da delam članstvu s tem krivico, že sam zapiše: »Moralno in materialno stanje našega gledališča, zlasti opere, pa je v poslednji dobi padalo.« Naravnost odlično potrdi moje besede in utemelji moj poziv! Če je morala padala, jo je treba pač dvigniti! Ko vneto zagovarja položaj članstva, ne ve, da sem že pred dvema letoma opozarjal na nevzdržne socialne razmere v operi. Pozablja,